

Tvålärarskap

”Ni behöver förbereda er på att släppa era roller. Det är svårt! Ni behöver jobba aktivt och medvetet med det. Till exempel behöver Karin bli mer språklärare! Ni behöver utveckla en bra kommunikation er sinsemellan, så att ni kan anpassa undervisningen till eleverna.”

”Fundera över hur ni ska integrera er undervisning för att möta samtliga elevers behov och nivå!”

Andrea Bengtsson, handledare i ”Utvecklingsplattformen för kombinationsutbildningar”, i en handledning med Karin och Lena, lärare på Vård- och omsorgsprogrammet, kombo

”Jag tror att jag och Anders ser på undervisningen och eleverna och det som händer på lektionerna på olika sätt och jag tror inte att vi har konfronterat varandra på riktigt. Alltså, jag tror inte att jag har några bra redskap för att kunna konfrontera Anders när jag tycker på ett annat sätt än han gör. Därför kommer vi aldrig till pudelns kärna när det gäller undervisningen. Jag tror att vi har olika bilder av hur undervisningen ska gå till.”

Malin, språklärare på Vård- och omsorgsprogrammet, kombo

Att börja samarbeta

Traditionellt innebär läraryrket ett ”ensamarbete” med stor frihet att utforma såväl undervisning som yrkesroll. Men inom kombinationsutbildningar behöver lärarna arbeta i ett tätt samarbete med varandra kring förståelsen av innehållet i styrdokumentet, planeringen av kurserna och inte minst kring vad det innebär att vara konkreta, praktiska och samtidigt inne i klassrummet. Kanske är det den integrerande undervisningen som är det allra mest utmanande med att börja arbeta som lärare på kombinationsutbildningar. Hur gör man? Hur åstadkommer man det som står i riktlinjerna:

”Arbetssättet handlar om ett nära samarbete mellan andraspråklärare och yrkeslärare där de samverkar med gemensam utgångspunkt i elevens lärande, behov och förutsättningar, med autentisk, meningsfull kommunikation som bas i all språkundervisning. Genom arbetssättet integreras och sammanlänkas språk- och yrkesutbildning till en meningsfull helhet.”¹

För att kunna arbeta integrerande med yrke och språk så krävs det att lärarna medvetet och tillsammans vågar undersöka och reflektera över hur de själva undervisar och hur de kan släppa sina invanda tillvägagångssätt för att ge plats för en ny förståelse av andra sätt att arbeta på. I våra handledningsprocesser så ser vi att detta ofta sker stegvis. Vi kan ta ett exem-

¹ Riktlinjer för kombinationsutbildningar, version 4, 2021-2022 (Arbetsmarknadsförvaltningen Vuxenutbildningen Stockholm)

pel: en yrkeslärare som arbetar på en vård- och omsorgs-kombo upplevde att det var hög frånvaro i klassen och lyfte detta som ett dilemma. Hon fick rådet att arbeta med fler och kortare examinerande bedömningstillfällen i klassrummet, i syfte att öka närvaron. Det fungerade. Eleverna ville inte missa provtillfällen. Läraren började därigenom att släppa på sitt gamla tillvägagångssätt att avsluta varje kurs med ett omfattande skriftligt slutprov. De mer frekventa bedömningarna banade väg för högre validitet då de knöts tätare till undervisningen och det blev så småningom lättare för yrkesläraren att släppa in språkläraren i planeringen av bedömningstillfällena och bedömningarna kom att omfatta såväl språk- som yrkeskunskaper. Det här är ett exempel på hur ett av lärarnas upplevda problem kan vara utgångspunkt för ett stegvis förändringsarbete som syftar till att öka graden av samarbete och integrering.

Titta på det första citatet ovan där Andrea uppmanar yrkesläraren Karin att bli mer språklärare. Vad menar Andrea? Hur ska Karin tänka? Hur kan hon dra nytta av sin kollega?

Gemensamt ansvar för språkutvecklingen

På kombinationsutbildningar behöver även yrkeslärarna ta ansvar för elevernas språkutveckling. Ett sätt att stegvis inleda en sådan förändring i sin praktik är att vara närvarande när det är språkläraren som undervisar – på så sätt får yrkesläraren ökad förståelse för hur man medvetet skapar en muntlig interaktion i klassrummet som utgår ifrån elevernas språkliga nivå och bygger på den. Språkläraren behöver på samma sätt vara närvarande på yrkeslärarens lektioner i syfte att få syn på vad yrkesläraren undervisar om och hur det uppfattas och förstås av eleverna. Språkläraren behöver vara insatt i yrkeskurserna och båda lärarna behöver besöka elevernas APL-platser i syfte att få syn på vilka kommunikativa situationer eleverna möter där och vilka språkliga krav som ställs på dem på arbetsplatsen.

Lärarna behöver ha kontakt med elevernas APL-handledare för att på ett strukturerat sätt få syn på vilka situationer som är utmanande för eleven både språk- och kunskapsmässigt. I en reguljär utbildning kanske yrkesläraren framför allt fokuserar på om eleven uppnår kraven i yrkeskunnande på APL-platsen, men på kombinationsutbildningar behöver båda lärarna även ta ansvar för att eleven utvecklar sin språkliga kompetens kopplat till situationer som eleven möter i yrket. För att använda Michael Svendsen Pedersens² modell och begrepp så behöver lärarna gemensamt ta ansvar för att skapa ett samspel mellan det lärande som sker på elevernas praktikplatser och det lärande som sker i klassrummet. Pedersen menar att lärarna behöver hämta in arbetsplatsens språk i klassrummet. Sammanfattningsvis behöver båda lärarna alltså aktivt omskapa sin undervisningspraktik och låta den ta form i ett samspel mellan yrkeskunskaper, språkutveckling, varandras kompetens, elevernas kunskaper och elevernas APL-platser, yrkesbranschernas krav och skolans styrdokument.

I handledningen ser vi att detta inte är någon lätt uppgift. Det är svårt att överge det som man uppfattar som sin yrkesroll, man är trygg i den och man har kontroll. Även om man vågar börja pröva nya arbetssätt så överger man dem lätt när det uppstår stressiga situationer. Då finns risken att man går tillbaka till det som ändå fungerar hjälpligt. För att skapa en stabil grund för en hållbar förändring av undervisningspraktiken så behöver lärarna skapa förändringen tillsammans successivt och vid behov ta hjälp av handledare. De behöver arbeta fram

² Se till exempel denna föreläsning av Michael Svendsen Pedersen:
<https://www.youtube.com/watch?v=6IQj1ByKT9k>

en samsyn på hur undervisningen ska utformas. Om vi tittar på citatet från Malin ovan så vittnar det om att hon inte tycker att hon och hennes kollega har tillräcklig samsyn.

För att lärarna ska kunna arbeta fram en gemensam bild av hur undervisningen ska gå till behöver de tid att diskutera urval av kursinnehåll, upplägg, integrering av språk och yrke, rollfördelning och arbetssätt. De behöver lita på varandra och få en viss förförståelse för varandras styrkor och utmaningar och hur de kan komplettera varandra och växelverka i klassrummet.

När vi träffade Anders och Malin hade de hunnit diskutera sig fram till en gemensam bild av målet med undervisningen, men sedan drog terminen i gång och de hann inte förbereda sig längre än så:

”Fördelen med vårt samarbete är att vi ändå har en gemensam syn på vad som är viktigt och relevant bland kunskaper och färdigheter i slutet av kursen och i slutet av utbildningen. Men jag ser en stor utmaning i att bestämma hur vi gemensamt ska komma fram till vägen, till ’hur:et’. Hur ska eleverna visa de här förmågorna och färdigheterna för oss? Hur ska vi konkretisera det i aktiviteter i klassrummet?”

Malin, språklärare på Vård- och omsorgsprogrammet, kombo

Samplanering – en nyckel till integrerande undervisning

”Vi vill väldigt mycket men vi har svårt att släppa in varandra på riktigt när vi ska planera”

Katarina, yrkeslärare och Anneli, språklärare på Barn- och fritidsprogrammet, kombo

”Det är i samplaneringen som ni skapar hela utbildningen; innehållet, aktiviteterna och förutsättningarna för bedömning.”

Andrea Bengtsson, handledare i ”Utvecklingsplattformen för kombinationsutbildningar”

I en gemensam planering menar vi att båda lärarna ska ha full insyn i innehåll och upplägg. Det främsta syftet med den gemensamma planeringen är att den länkar samman utbildningen till en helhet för eleverna, samtidigt som den möjliggör flexibilitet i schemat. Planeringen ska tydliggöra när lärarna ska arbeta individuellt respektive tillsammans, vilket syftet är med de gemensamma passen samt vilka roller de ska ha under de gemensamma passen. Individuell stöttning kan genomföras samtidigt som undervisning pågår i en större grupp, tack vare att man är två lärare i klassrummet. När eleverna arbetar i mindre grupper räcker lärarna bättre till för att stötta grupprocessen, vilket möjliggör heterogena elevgrupper. Lärarna kan bearbeta samma kunskapsstoff utifrån sina olika professioner och de kan hjälpas åt att i undervisningsaktiviteterna modellera språket för att bygga bryggor mellan elevernas erfarenheter och befintliga språkförmåga till utvecklad språk- och yrkeskompetens.

Men som vi ser både i citatet från Katarina och Anneli och citatet från Anders och Malin är det inte lätt att släppa in varandra och mötas i en ömsesidig förståelse för hur det ska gå till. Men det går och vårt bästa tips är att ha elevernas behov i fokus. Om man i planerings- och undervisningsskedet hela tiden har elevernas behov framför ögonen så är det lättare att släppa de egna vanorna och den egna prestige. Istället kan lärarna låta sig vägledas av målet att öka elevernas möjlighet att lära sig.

Så här säger Anneli vid ett senare tillfälle:

”Det har varit positivt och lärorikt att ha varit med på Katarinas lektioner. Jag har förstått hur jag kan fånga ”språket” och det har lett till att vi kunnat integrera mer och på ett bättre sätt, vi har tittat på samma innehåll men med olika perspektiv.”

Och Katarina:

”När vi förändrade vårt förhållningssätt, men framförallt arbetssättet, så fick vi direkt återkoppling från eleverna som sa att de nu hade förstått varför de har två lärare som jobbar tillsammans.”

Så här beskriver Katarina och Anneli hur de tänker sig sin arbetsprocess i sin gemensamma planering av en ny kurs:

” Arbetsprocessen.

- 1. Genomgång av ämnets syfte och centralt innehåll samt läroboken.*
- 2. Avgränsa kursens innehåll. Prioriteringslista och överlappningar.*
- 3. Inventering av elevernas förkunskaper (begrepp och områden som de redan har läst)*
- 4. Vad tror lärarna att eleverna behöver repetera? (båda tyckte att eleverna behöver bli bättre på att kommunicera muntligt)*
- 5. Skriva en lista med förkunskaper och nya begrepp/område som ingår i kursen.*
- 6. Göra ett begreppsschema för att tydliggöra sambanden mellan begreppen (gamla och nya)*
- 7. Varje begrepp kräver en begreppskarta för att tydliggöra vilka språkliga handlingar man behöver fokusera på.”*

Det vi ser är att lärarna gemensamt gör urvalet av innehållet i kursen och att de båda delar en förståelse av vad de redan gått igenom i tidigare kurser. De har ett gemensamt fokus på vilka nya begrepp som eleverna kommer att möta i kursen och de utforskar tillsammans vilka språkliga handlingar som kan knytas till begreppen. Begreppskartan som de hänvisar till under punkt 7 är ett verktyg som tydliggör konkreta sammanhang som begreppen kan knyta an till. Om exempelvis begreppen ”socialisation” och ”socialisationsprocess” ingår i kursen så behöver lärarna utforska i vilka språkliga sammanhang som eleverna kommer att behöva tillämpa sin förståelse av begreppet på arbetsplatsen (här: förskolan) och när de behöver manifestera sin förståelse i vardagsspråk respektive skolspråk.

Det finns kommunikativa sammanhang som innebär att man inte alls använder själva begreppet utan bara sin förståelse av det i praktiken. I klassrummet kan man skapa autentiska situationer då denna kunskap prövas språkligt, till exempel i ett rollspel: Det börjar ett nytt barn på förskolan, hur kan förskolepedagogen stötta barnet att ta plats i elevgruppen? Vad säger man som barnskötare till barnen? Vad kan man behöva säga till vårdnadshavaren om hur det går för barnet att komma in i barngruppen och bli trygg och ta plats? Hur kan man lyfta en situation till en kollega om det är något som behöver lösas pedagogiskt gällande det nya barnets socialisationsprocess i barngruppen?

Det andra lärandet kring begreppet ”socialisation” innebär att eleven ska kunna använda själva ordet ”socialisation” i en språklig situation som kräver ett specifikt yrkesspråk, detta kräver språkhandlingar av en annan karaktär. Det kan till exempel vara i en provsituation i skolan, men det kan också vara i ett rollspel som gestaltar en elevkonferens på förskolan eller i en arbetsintervju där barnskötaren söker jobb. I undervisningsmomenten som tar form utifrån begreppet krävs båda lärarnas ämneskompetens för att skapa optimala förutsättningar för eleven att bygga sitt språk- och yrkeskunnande. Lärarna planerar för dessa moment tillsammans.

För att lärarna ska kunna utforma undervisning och bedömning som en helhet för eleverna behöver de se på språk och yrke som *en* utbildning, *en* helhet och göra planeringen av kursen tillsammans. Det behöver finnas tid i schemat för att lärarna ska kunna göra den här genomtänkta planeringen inför kurserna. Det behöver även finnas tid varje vecka för att uppdatera planeringen utifrån det som sker i klassrummet. Lärarna behöver även ha korta avstämningar dagligen för att upprätta en delad bild av vad som händer i klassen och för att kunna reflektera tillsammans. Och för att kunna ändra i undervisningen i avsikt att möta de behov som eleverna ger uttryck för under kursens gång.

Exempel på integrerande undervisning

”Det är viktigt att ta fasta på hur ni kan integrera i avsikt att möta samtliga elevers behov och nivå.”

Andrea Bengtsson, handledare i ”Utvecklingsplattformen för kombinationsutbildningar”

Under de lektioner där båda lärarna närvarar kan den lärare som inte är aktiv i görandet i klassrummet lyssna in eleverna individuellt och som grupp. Den ”lyssnande läraren” kan också ägna sig åt aktiv reflektion i olika syften, som den kan dela med den undervisande läraren efter lektionen. Beroende på vilken undervisningsaktivitet som försiggår kan den andra läraren stötta elever eller sin kollega vid behov.

På kombinationsutbildningar är det ofta heterogena klasser och elever med spretiga kunskapsprofiler, två lärare i klassrummet skapar en högre rimlighet att ge eleverna den individuella stöttning som de behöver.

I lektionsplaneringen på nästa sida ser vi hur detaljerad planeringen för den integrerande undervisningen kan vara! Lärarnas roller och uppgifter behöver vara tydliga.

Detta är ett utsnitt av ett schema för en förmiddag i en VO-kombo.

9.00 – 9.50 Kort gemensam genomgång. Malin leder samtalet om hemuppgiften. Mycket interaktion med eleverna. Ev. tittar man på en film tillsammans, och sammanfattar det viktigaste. Läger till diskussionsfrågor som de kan fördjupa sig i senare. Anders lyssnar i avsikt att fånga upp vilka delar av ”yrkeskunskaper” eleverna behöver repetera.
10.10 – 11.00 Diskussion i små grupper Varje lärare har sina specifika smågrupper så att det går att individualisera för de som behöver mer stöd i varje grupp. Gemensamma frågor/uppgifter. Stöttning: titta på filmen igen, visa bilder, exemplifiera ”begrepp”, tankekarta, med mera.
11.10 – 12.00 Sammanfattning av diskussionerna i helklass Anders leder samtalet och Malin lyssnar i avsikt att fånga upp vad eleverna behöver träna språkligt, t.ex. grammatiska strukturer som eleverna behöver befästa eller begrepp, fraser och uttryck. Anders eller Malin skriver en kort sammanfattning eller gör en tankekarta på tavlan eller på datorn samtidigt som samtalet pågår – en sammanfattning som de kan utgå ifrån i den fortsatta undervisningen. Kom ihåg att ställa enkla frågor till mindre aktiva elever först.

Exempel från Malin, språklärare och Anders, yrkeslärare på Vård- och omsorgsprogrammet, kombo

Den första lektionen går språkläraren igenom en hemuppgift som eleverna haft. Yrkesläraren lyssnar för att fånga upp vad han ska repetera under eftermiddagen. På så vis minimerar lärarna risken för att de går vidare till nya kunskapsområden, innan de pågående sitter. Yrkesläraren ser också heterogeniteten och kan förbereda undervisningen utifrån elevernas olika förutsättningar. Den andra lektionen är grupparbete där två lärare kan jobba sig runt i grupperna för att stötta språk- och kunskapsutveckling och grupprocesserna.

Under den tredje lektionen är det yrkesläraren som leder samtalet som syftar till att sammanfatta det man diskuterat i grupperna kopplat till ämnet. Språkläraren kan då lyssna för att fånga upp hur hon behöver stötta eleverna att modellera språket. Det viktiga här är att ta vara på elevernas egen språkproduktion och utgå ifrån den när man modellerar i avsikt att göra kommunikationen tydligare. Detta inleder eventuellt språkläraren med följande dag.

Det vi kan utläsa här är hur den integrerande undervisningen bildar en helhet för både elever och lärare. Tvåläraryrket möjliggör ett flätande av språk- och yrkeslärande i en kontinuerlig och tät väv. Lärarna planerar för repetition. De planerar för när de själva ska planera under lektionstid, i syfte att möta eleverna på deras nivå. De planerar och undervisar för att elevernas kunskapsprogression ska hänga ihop och kännas meningsfull. Samtliga aktiviteter i klassrummet är genomtänkta och relevanta och knyter an till det redan kända, samtidigt som de bygger ny kunskap och syftar framåt. Om lärare skapar undervisning på ett integrerande sätt, ungefär som beskrivits här, så kan de minska på den egna planeringstiden och istället öka sin

närvaro i klassrummet. Tillsammans kan lärarna även skapa utrymme för såväl formativ som summativ bedömning som återkommande inslag i den arbetsgång de skapar gemensamt. Utbildningen blir ett sammansvetsat lagarbete med två lagkaptener.

Reflektions- och diskussionsfrågor

Vad i din nuvarande yrkesidentitet/yrkesroll, tror du att du skulle behöva ändra för att möjliggöra att arbeta integrerande på det sätt som vi beskrivit ovan?

Vilka förutsättningar och arbetssätt behöver du och din kollega för att skapa en planering som gestaltar en integrerande helhet?